

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A KOLOZSMONOSTORI BENCÉS APÁTSÁG
GAZDÁLKODÁSA A KÉSŐ KÖZÉPKORBAN**

Szabó Noémi Gyöngyvér

Témavezetők:

Dr. F. Romhányi Beatrix
Dr. Solymosi László

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2013.

A téma célkitűzése, körülhatárolása

Doktori disszertációm eredeti célkitűzése a Magyar Királyság területén letelepült bencés apátságok késő középkori gazdálkodásának feltárása volt. A forrásgyűjtés során azonban igen hamar azzal a ténnyel szembesültem, hogy a munka jóval meghaladná az értekezés kereteit. Ugyanakkor egy másik kutatási téma kapcsán figyeltem fel az Erdélyben található kolozsmonostori bencés apátságnak a többi bencés közösségtől nagyban eltérő gazdálkodási szisztémájára. A témát érdekesnek találtam, ráadásul azzal a reménnyel is kecsegtetett, hogy új eredmények születnek a feldolgozás során, amelyekkel talán jobban megismerhetővé válik a bencés közösségek késő középkori gazdálkodási gyakorlata. Mindezen megfontolások alapján tehát disszertációmban a kolozsmonostori apátság gazdálkodásának vizsgálatára és – a forrásadottságok által megszabott kereteken belül – a lehetőségek szerinti legteljesebb bemutatására vállalkoztam.

A feldolgozást azért is éreztem időszerűnek, mert Kolozsmonostor forrásadottságai megfelelő alapot nyújtanak a „mélyfúráshoz”, és a közösség történetéről is színvonalas előtanulmányokkal rendelkezünk. Jóllehet, ezek a tanulmányok az apátság monografikus feldolgozását tűzték ki célul, a monostor életét viszonylag szűk aspektusból szemlélték, és mondanivalójuk súlyát annak birtokpereire (tehát az apátság birtoktörténetére) és hiteleshelyi tevékenységére helyezték. Az iratok azonban többet tartalmaznak, mint a száraz adatok ismertetése, ezért – bár magam is jórészt azokat a forrásokat használtam, mint az előttem járók – érdekesnek tartottam, hogy az oklevelekből kinyerhető legtöbb információ alapján az apátság gazdálkodásáról egy modern feldolgozást adjak. Az így nyert kép bár töredékes, de talán egy lépéssel közelebb visz a bencés apátságok gazdálkodásának jobb megismeréséhez.

Alkalmazott módszerek, a disszertáció témájához kapcsolódó források

Az Erdélyre vonatkozó oklevelek összegyűjtése és kiadása meglehetősen nagy múltra tekint vissza, és bár a munka még korántsem tekinthető befejezettnek, mégis szép eredményekkel rendelkezik az erdélyi forráskutatás. Tétéles felsorolásuktól eltekintek, és inkább azokra a kiadványokra térek rá, melyek a kolozsmonostori apátság kapcsán érdemelnek különös figyelmet. Időrendben a legkorábbi ilyen kiadvány az *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* című sorozat, mely 1892-ben indult útjára, és 1991-ig hét kötete jelent meg az 1486. évvel bezárólag. Sajnos a kiadvány igen sok forrást – különösen az értékes 15. századi okleveleket – csak német nyelvű kurta regesztákban

közöl. Jakab Elek szintén számos, az apátságra vonatkozó értékes forrást tett közzé a Kolozsvár történetét feldolgozó monográfiáját kísérő oklevéltárban. Beke Antal pedig a *Történelmi Tár* hasábjain publikálta a kolozsmonostori konvent levéltárát, mely számos gazdaságtörténeti jellegű iratot tartalmaz. Kifejezetten Erdély történetére vonatkozó forrásokat tesz közzé a román *Documenta Romaniae Historica* című kiadvány „C. Transilvania” sorozata, amely az oklevelek latin nyelvű kiadása mellett azok román fordítását is közli. A munka alaposságát jól mutatja, hogy az eddig megjelent 15 kötet még mindig csak a 14. század végénél tart. 1997-ben indult útjára a Jakó Zsigmond, majd Hegyi Géza és W. Kovács András által szerkesztett *Erdélyi Okmánytár*, amely regesztákban teszi közzé a forrásokat. A 15. századra pedig jó adatokat tartalmaz a *Zsigmondkori Oklevéltár*. A Jakó Zsigmond által közzétett két kötetes forráskiadvány, *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei*, a késő középkorból, különösen a 15–16. századból szolgál értékes forrásokkal az apátság történetére és gazdálkodására vonatkozóan. Ha tehát végigtekintünk ezen a listán, és hozzávesszük a Magyar Országos Levéltár Interneten hozzáférhető digitális adatbázisát, elmondható, hogy a monostor történetével eddig foglalkozó kutatókhoz képest sokkal előnyösebb helyzetben vagyunk, hiszen mintegy hatszáz oklevél áll a rendelkezésünkre, melyek közvetlenül felhasználhatóak a kolozsmonostori apátság történetéhez. Ez a mennyiségű forrásanyag pedig már biztos alapot nyújt ahhoz, hogy a monostor gazdálkodását jobban megismerjük.

Disszertációm forrásbázisa egyáltalán nem ismeretlen, hiszen jórészt magam is azokat az okleveleket hasznosítottam, melyek átmentek a kolozsmonostori apátság történetét már részben feldolgozó szerzők, így Eszterházy János, Csomor Lajos, Sörös Pongrác és Jakó Zsigmond kezén. Ugyanakkor ők alapvetően az apátság birtoktörténetére és pereire fókuszáltak, és nem fordítottak különösebb figyelmet az oklevelek mélyebb tartalmának kiértékelésére. Mivel ezeket a pereket előttem már többször is feldolgozták, ezért én azokra mindössze annyiban térek ki, amennyiben a megértéshez szükségesnek érzem.

Ami általánosságban a bencés apátságokkal kapcsolatos források sajátosságairól elmondható, az Kolozsmonostor esetében is érvényes. Nevezetesen az, hogy a peres dokumentumok az okleveles anyag elsöprő többségét alkotják, éppen ezért a feldolgozásnak is figyelembe kellett vennie ezt a tényt. Jellemzően a földbirtokkal kapcsolatos adatokat nyerhetjük ki ezekből az iratokból. Ezek között találjuk például a különböző birtokfoglalások, „illegális” birtokhasználatok, hatalmaskodások említéseit, és azok következményeit. Szerencsés esetben megtudjuk, hogy a szomszéd milyen típusú apátsági birtokot foglalt el, vagy mit tett a kérdéses birtokon. Ezekből pedig megállapítható az apátsági birtokok jellege,

és amennyiben még a hatalmaskodás időpontját is megtudjuk, akkor – analógiák bevonásával – azok használata is megismerhetővé válik. A hatalmaskodás másik nagy csoportja az apátság jobbágyain elkövetett jogsértések voltak. Ezek alapvetően a jobbágyok magángazdaságába adnak betekintést, olykor azonban munkájuk is megismerhetővé válik. A jobbágyok ellen elkövetett támadások, és a szüntelen panaszok arra engednek következtetni, hogy az apátság a birtokait saját kezelésében tartotta, és azokat alapvetően saját jobbágyaival műveltette meg, így folytonos zaklatásuk, majd a csatatérre váló birtokról történő elköltözésük érzékenyen érintette a monostor gazdaságát.

A földbirtok kezeléséről tehát alapvetően a peres iratok adnak tájékoztatást, ugyanakkor, sok esetben a néprajzi analógiákkal kellett kiegészíteni az adatokat, hogy azok értelmezhetőek és rendszerbe foglalhatóak legyenek. Hasonlóan részben a perek kapcsán ismerhetjük meg az apátság szőlőgazdálkodását, különösen a szerzetesek és a kolozsvári polgárok közötti kapcsolatot.

Bérelti szerződések jellemzően csak az apátság malmai kapcsán kerülnek látókörünkbe, de ezek jól megvilágítják azt is, hogy a monostor milyen módon dotálta a saját joghatósága alá tartozó plébániákat. Ezek a szerződések azonban csak mintegy pillanatnyi betekintést engednek a malomkezelés ilyen módjába, hiszen mindössze egy-egy említéssel van dolgunk, tehát hosszú folyamatot sajnos nem rekonstruálhatunk belőlük.

Zálogügyletekkel kapcsolatos oklevelek a monostor gazdálkodásának szélesebb spektrumát örökítik meg. Vannak adataink apátsági ingatlan zálogba vetéséről, ugyanakkor arról is, hogy éppen az apát vesz zálogba birtokot, házat, vagy halastavat. Ezek az adatok azonban nem adnak támpontot arra, hogy az adott időszakban az apátság éppen prosperált-e, vagy anyagi nehézségekkel küzdött. Véleményem szerint inkább az előnyös befektetések megragadása, vagy egy-egy ingatlan gondjának ily módon történő „kezelése” indították az eljárókat az ilyen jellegű ügyletek megkötésére.

A végrendeletek és az ügyletet lezáró oklevelek inkább a monostornak a városi ingatlanhasznosítási stratégiájába engednek betekintést. Ezekből meglepő módon azt láthatjuk, hogy – ellentétben más szerzetesi közösségekkel – Kolozsmonostor nem törekedett városi házak megszerzésére és megtartására.

Az apátság gazdálkodásának feltárásában még négy jegyzék segített. Az egyik az Antal apát által 1427-ben összeállított jegyzék, melynek ránk maradt, és a gazdálkodás szempontjából legfontosabb része, a birtokokkal kapcsolatos oklevelek kivonatait tartalmazó fejezet. A jegyzéknek ez a szakasza számos, a gazdálkodás szempontjából értékes adatot közöl.

A másik három forrás 15. századi szőlőtized jegyzék, melyekből képet alkothatunk az apátság bortized-(esetleg borkilenced?) bevételeinek nagyságáról. Mindhárom kimutatás a 15. század második felében (1453, 1457, 1469) kelt. Sajnos ezek a jegyzékek igen hiányosak, közülük az 1453-as tekinthető a legteljesebbnek, hiszen mind a szőlők nagyságát, mind a beszolgáltatott bor mennyiségét hiánytalanul rögzíti. Így 65 szőlősbirtokos összesen 83,5 hold szőlőjét tartalmazza, melyből kiolvasható, hogy 379,3 akó (20376 liter) bortizedre tett szert az apátság. A második jegyzék 146 birtokos összesen 228 hold szőlőjét írta össze, a tized mennyiségét már nem. Az utolsó, 1469-ben kelt jegyzék hiányosan adja meg az 58 szőlőbirtokos által megművelt szőlő nagyságát (legkevesebb 48 hold), de a bortized igen magas volt, hiszen ekkor 467 akó (mintegy 25087 liter) bor folyt be az apátság pincéibe. Bár meglehetősen kevés ez az adatmennyiség arra, hogy messzemenő következtetést levonjak, de még így is jól érzékelteti, hogy igen nagy volt az apátság bortized-bevétele. Ez a mennyiség (20000 liter felett, és ez csak egy év egyetlen szőlőterülete) már túl sok a konvent közvetlen szükségleteinek fedezésére, ezért úgy vélem, hogy ennek java részét az apátság – kocsmáltatási jog birtokosaként – saját birtokain, saját haszonra hordószám eladta. Disszertációm függelékeként csatoltam e három jegyzék teljes kiadását.

Az apátság gazdálkodása szempontjából hasznosítható forrásokról tehát összességében megállapítható, hogy meglehetősen töredékesek és egyenetlenek, ugyanakkor mennyiségük már elegendő ahhoz, hogy a közösség ilyen jellegű tevékenységét megismerhessük. Le kell azonban szögezni, hogy a forrásbázis számos ponton nem ad választ a gazdálkodás bizonyos módszereire, azokat egyéb forrásokból kell kipótolni, kikövetkeztetni.

Munkámban az apátság gazdálkodásának célzott forrásgyűjtésen alapuló feltárására teszek kísérletet. Ezért a rendelkezésre álló okleveles anyagot ismét átnéztem, és az azokban a gazdálkodás szempontjából akár a legcsekélyebb adatot is – első lépésben gazdálkodási áganként – elkülönítettem. A birtokok kapcsán elsősorban a hatalmaskodások miatt kirobant perek dokumentumait hasznosítottam, és a belőlük kinyerhető információkat is tovább differenciáltam (rétgazdálkodás, termények). Az apátsági birtokok személyzetére vonatkozó adatokat külön kezeltem, így megismerhetővé vált az officiálisok személye és szerepe, valamint az apátsági jobbágyságok magángazdaságának főbb elemei.

Disszertációm törzsanyaga három nagyobb egységre tagolódik: az első az apátság gazdálkodásának bevételi oldalát tárja fel, a második a kiadási oldalt vizsgálja. A harmadik egység Kolozsmonostor jövedelmi viszonyait vizsgálja. Ebben a fejezetben részben az apátok „karrierjének” vizsgálatával (melyik apátság éléről érkezett, illetve, hogy Kolozsmonostorról hova távozott) próbálom Kolozsmonostor „rangját”, az apátságok között betöltött helyét

meghatározni, részben a késő középkori adatokból a monostor bevételének jellegét (készpénz, vagy naturália volt-e a meghatározó) vizsgálom meg. Ugyanakkor, az apátság készpénzben kifejezett jövedelmének meghatározására nem teszek kísérletet, éppen az adatok töredékes volta miatt.

Az egyenetlen forrásadottságok és a hiányos adatközlések miatt Kolozsmonostor gazdálkodásának feltárása sok nehézségbe ütközik, hiszen a perekből általában csak egy-egy részlet ismerhető meg. A szerzetesi birtokok kezeléséről például alig rendelkezünk adatokkal, éppen ezért a sok hiányosságot – ahol erre volt mód – analógiákkal, és a néprajzi kutatások eredményeivel egészítettem ki. A rendelkezésre álló forrásanyag – a szőlők kivételével – alapvetően a földesúri sajátgazdaságra vet csak fényt. Így a jobbágygazdaság jellegéről sajnos nem állt módomban írni, hiszen ezekre a felhasznált oklevelekben csak igen kevés utalást találtam, eltulajdonított jószágokról azonban annál többet.

Az így nyert kép természetesen csak töredékes lehet: egyrészt, az apátság bevételének nagysága nem, inkább jellege ismerhető meg. Sajnos, nem rendelkezünk olyan kimutatással – jóllehet, tudunk róla, hogy készült ilyen –, amely megmutatná, hogy az apátság az egyes birtokairól mekkora és milyen jellegű jövedelemre tett szert, illetve, hogy a jobbágyok milyen szolgáltatásokkal, és milyen fizetési kötelezettségekkel tartoztak egyházi földesuruknak. Általánosságban az is megállapítható, hogy a források nem árulják el, hogy egy adott ingatlanból a szerzeteseknek milyen nagyságú bevétele származott. A töredékesség a szőlők kapcsán a leginkább feltűnő, hiszen a vitáknak sokszor csak egy-egy mozzanata ismert, az azokat megelőző, vagy követő egyezségek már nem. Így sokszor csak következtetni tudunk azok meglétére, főleg akkor, ha egy látszólag előzmény nélküli – ezáltal értelmezhetetlen – ügy kerül látókörünkbe. Másrészt, a monostor kiadásairól már jóval kevesebb adattal rendelkezünk, és ezek is inkább az apátság „befektetéseit” világítják meg. Mivel tehát sem a bevételi, sem a kiadási oldal nagyságát nem ismerjük, még csak megközelítő nagyságrendben sem, ezért nehéz azt is megállapítani, hogy az apátság gazdálkodásának milyen volt a mérlege.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A kolozsmonostori apátság kapcsán döntő többségében annak birtokaira vonatkozó oklevelek maradtak fenn. Legnagyobb számban peres iratok (tiltakozások, eltiltások, panaszok) állnak rendelkezésünkre, de maradtak szép számban határjáró oklevelek is. A források ilyen sajátosságának köszönhetően az apátság történetével foglalkozó kutatók a szó szoros

értelemben vett apátság története helyett valójában annak birtoklástörténetét írták meg. A szerzetesi közösség belső életéről szinte semmit nem tudunk. Jakó Zsigmond fontos lépést tett, hiszen az apátságot annak társadalmi környezete felől vizsgálta, és számos ponton korrigálta elődei tévedéseit, ugyanakkor ő sem lépett túl a klasszikus „rendtörténeti” megközelítésen. Az okleveleket a birtokok története miatt hasznosította, épp úgy, ahogy annak idején az apátok is: igazolni annak apátsági tulajdonlását. A monostor gazdálkodására vonatkozó megfigyelései azonban főként a korábbi szakirodalom általánosító megjegyzésein alapultak, éppen ezért bizonyos pontokon nem értek egyet állításival.

Kolozsmonostor birtokainak története, és az értük folytatott pereskedések sokasága tehát feldolgozottnak tekinthető, ugyanakkor az apátság gazdálkodása iránt mindezidáig nem mutatkozott érdeklődés. Magam is a már sokszor felhasznált és idézett forrásokat használtam, de a belőlük kinyerhető, az apátság gazdálkodására utaló információk alapján bizonyos mértékig szelektáltam és rendeztem azokat. Elsősorban arra koncentráltam, hogy olyan forrásokat használjak fel, amelyek valamilyen módon az apátság gazdálkodását világítják meg. Az anyag azonban rendkívül töredékes, és számos ponton nem ad választ a gazdálkodás bizonyos módszereire.

A vizsgálat pozitívumaként értékelhető, hogy végre – nem analógiák citálásával, hanem adatokkal is alátámasztva – kimondható, hogy ez a szerzetesközösség igen erőteljesen kötődött földbirtokaihoz, miként általában a monasztikus közösségek is. A monostori birtokállomány viszonylag szórt volt – jöllehet, megfigyelhető, hogy az apátság törekedett birtokai tömbösítésére –, és az egyes birtoktestek nem voltak túlságosan nagy kiterjedésűek. Ezeket az ingatlanokat az apátság erősen kezében tartva, alapvetően a jobbágy munkaerejével műveltette meg, ellentétben több más bencés apátsággal, amelyek birtokaik java részét bérbeadással hasznosította. A szomszéd hatalmaskodásai miatt tett panaszokban igen gyakran felemlgették az apátok a jobbágyaikat ért bántódásokat, és gyakran panaszolták az előljárók, hogy a hatalmaskodás miatt jobbágyaik az apátsági birtokot vagy már elhagyták, vagy elhagyni készülnek. A munkaerő megcsappanása tehát érzékenyen érintette a szerzeteseket. Ennek ellenére mégsem adták a birtokot ki kezükből, hanem különböző kedvezményekkel igyekeztek jobbágyaikat ottmaradásra, vagy megtelepülésre bírni. A forrásokból inkább a földesúri sajátgazdaság ismerhető meg, a jobbágy személyes gazdasága csak részben: jobbára a haszonállatokat, eszközöket említik az oklevelek, a jobbágy gazdasága, azaz annak részei, a birtokszerkezet, teleknagyság, stb. már nem. Tehát nem rekonstruálható, hogy a jobbágyok a földet milyen rend szerint művelték, mit használtak éppen és mit pihentettek, illetve a határhasználat rendje sem dokumentált. A kérdéshez mindenképpen nagyobb számú forrást,

például a környék birtokosaira vonatkozó adatokat is be kell vonni. Tudjuk, hogy a jobbágyok az apát felé különböző kötelezettségekkel: pénzbeli, vagy természetbeni javak meghatározott mennyiségű beszolgáltatásával, és egyéb munkajáradékkal tartoztak. Ezek mennyiségét, és módját a mai ismereteink szerint nem lehet rekonstruálni. A kötelezettségeket Antal apát 1427-ben ugyan összeíratta, azonban korunkra az irat tartalma nem, csak a címe maradt fenn.

A közvetlen birtokigazgatást az apátok az oficiálisaik útján gyakorolták, akik a helyi nemesség köréből kerültek ki. Több esetben is megfigyelhető aktív jelenlétük, akik nemcsak a napi gazdasági teendőket koordinálták, bírászkodtak a birtok népei felett, de a birtokok védelme is az ő feladatuk volt. Ez utóbbi tevékenységüket jól illusztrálják a szomszédok hatalmaskodása nyomán keletkezett iratok. Nem volt veszélytelen foglalkozás oficiálisának lenni, hiszen arra is van adatunk, hogy egy támadás halálos áldozata lett az apát embere.

A legtöbb esetben forrásaink általánosítva említenek szántóföldeket, ugyanakkor a rétek, legelők és kaszálók gyakori említése intenzív nagyállattartásra utal. Hatalmaskodások során igen gyakran vittek el az apátság jobbágyaitól lovakat, ökröket, juhokat, kecskéket és sertéseket, ugyanakkor az apátság közvetlen tulajdonában levő állatokról alig emlékeznek meg okleveleink. Egészen biztosan nagyobb lehetett az apátság állatállománya, mint amennyit a források említenek. Mindössze egy adatunk van arra, hogy az apátsági jószágok a jobbágyok állataival együtt legeltek, de ennek a forrásnak a fennmaradása is inkább a véletlen műve lehetett, mint tudatos szelekció eredménye.

Az oklevelekben gyakran bukkannak fel az apátság erdői, amely az erdőgazdálkodás fontosságát mutatja. A kitermelt fát elsősorban saját szükségleteik fedezésére (épületfa, tűzifa) használták, mind a szerzetesek, mind a jobbágyok, egy adattal azonban fa eladására is rendelkezünk. Az erdő ezen kívül a benne élő vadak miatt is fontos volt, bár vadászatra mindössze egy 1581-ben, tehát a bencés korszak végén kelt levél utal.

A halastavak ritka előfordulása azt mutatja, hogy inkább csak saját szükségleteik fedezését tudták megoldani a szerzetesek, ráadásul a Szamos folyó közelsége és halbősége miatt talán nem is volt sok értelme a tavak fenntartására és őrzésére. Ugyanakkor érdemes lenne – topográfiai módszerrel, helyszíni terepbejárással – az apátsági malmok és az esetlegesen hozzájuk kapcsolódó halastavak kapcsolatát is jobban megvizsgálni.

Szőlőikre – melyek Kolozsváron és Kolozsmonostoron voltak – igyekeztek minél nagyobb gondot fordítani az apátok. A szerzetesek többször is vitába keveredtek a szőlőművelő kolozsvári polgárokkal a szőlők után fizetendő járadékok miatt, amelyet részben készpénzben követeltek. Arra vonatkozóan sajnos nem találtam adatot, hogy szőlőbirtokokról viszonylag nagy tételben befolyó bor egy részét eladták-e vagy sem.

A malom rendkívül hangsúlyos szerepet kapott az apátsági gazdaságban, ezeket – amint az általános szokás is volt a középkorban –, nagyrészt bérbe is adták a szerzetesek. Ugyanakkor látható, nem csak a közvetlen szerzetesi gazdálkodásban kapott a malom nagy szerepet. Igen sokszor ugyanis a malmot az apátság joghatósága alá tartozó plébániák fenntartására rendelték. Sajnos azt nem említik, hogy ezek a malmok mit őröltek, de feltehetően inkább gabonát dolgoztak fel, és nem szövő- vagy cserzőmalmok voltak.

A városi ingatlanokban különös módon a szerzetesek nem láttak fantáziát, így inkább megszabadulni igyekeztek tőlük. Egy kolozsvári ház járadéka ismert, amelyből a szerzetesek hosszú távon részesedtek, de a bevétel rendkívül csekély lehetett, hiszen még két másik egyházi intézménnyel is osztoznia kellett az évi hat forinton.

A tizedek az apátságnak természetbeni javak (gabona, bor, viasz, stb.) formájában folytak be, pénzbevételt jelenthetett a vámokból, és esetleg a vásártartásból származó jövedelem, ez utóbbiak nagyságát azonban még csak megbecsülni sem tudjuk. Mint ahogy azt sem, hogy a konvent hiteleshelyi tevékenységéből származó bevételén milyen arányban osztozott az apát, a szerzetesi közösség, és a hivatal munkatársai. Az is elképzelhető, hogy a hiteleshely gazdaságilag különvált az apátságtól. Ugyanakkor az mindenképpen elmondható, hogy a hiteleshelyi tevékenység nagyban hozzájárult a konvent gazdálkodásának stabilitásához, hiszen az abból származó bevétel biztos jövedelmi forrás volt.

Kései adataink vannak arra, hogy az apátság bevételeinek egy részét birtokvásárlásba, vagy zálogügyletekbe forgatta vissza, esetleg építkezésekbe fogott, egyéb konkrét kiadásokat viszont alig ismerünk.

Az apátság gazdálkodásának késő középkori története meglehetősen problematikus. Részben igaza van Jakó Zsigmondnak abban, hogy az apáti méltóság 1501 után (Tomori Pál kormányzóságának kezdetétől) különválva a szerzetesi konventtől javadalommá vált. Az uralkodók pedig olykor kincstári birtokként, jószágigazgatók útján kezeltették a monostori javakat. De mégis, a 16. században azt láthatjuk, hogy a szerzetesi élet nemhogy nem halt ki, hanem a gazdasági ügyek intézésében meglepően aktívak voltak. Ekkortól ugyanis megszorodnak az adatok arra, hogy az apát helyett – a *custos* vezetésével – a konvent jár el bizonyos gazdasági jellegű ügyekben (telket, szőlőt ad el, hagyatékot készpénzre vált, ház és szőlőeladástól tilt). A jószágigazgatók (officiálisnak, vagy – különösen a 16. századtól – az apátsági jövedelmek adminisztrátorának nevezik őket) kapcsán pedig érdemes felfigyelni arra a jelenségre, hogy velük kapcsolatban nagyon kevés olyan adat található, amelyben apátsági birtok ügyében járt volna el, ezzel szemben döntő többségében olyan adatot találtam,

melyekben ezek az adminisztrátorok magánügyben, magánemberként, esetleg valamely hivatali előjáró, vagy az uralkodó ügyében tűntek fel.

A rendelkezésünkre álló források ilyen jellegű kiértékelése – a számos fehér folt ellenére – nem volt hiábavaló. A töredékes anyag alapvetően a gazdálkodás jellegére vet fényt, ugyanakkor a további kutatások számára jó összehasonlító alapot nyújt.

A szerzőnek a témában megjelent publikációi

– Tanulmányok, közlemények

Bencés apátságok társadalmi kapcsolatai a 14–16. századi Magyarországon. In: *Micae Mediaevales. Tanulmányok a középkori Magyarországról és Európáról.* (ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola Tanulmányok – Konferenciák 2.) Szerk. KÁDÁR Zsófia, MIKÓ Gábor, PÉTERFI Bence, VADAS András. Budapest, 2011. 133–147.

Monasztikus férfikolostorok társadalmi kapcsolatai a 15–16. században a végrendeletek tükrében. *Századok* 143 (2009). 451–466.

Az egyháztörténet-írás irányai, műhelyei. Különös tekintettel a középkori magyar egyháztörténetre. *Vallástudományi Szemle* 5 (2009/2). 107–132.

A szerző további, megjelent, vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációi

A patai főesperesség egyház- és településszervezete a középkorban. In: *A táj változásai a Kárpát-medencében – az erdélyi táj változásai.* Szerk. FÜLEKY György. Gödöllő, 2008. 87–93.

Bencés (pénz)gazdálkodás a késő középkorban: Garamszentbenedek példája. Közlésre elfogadva az „Örökség és küldetés. Bencések Magyarországon” c. 2010 októberében megrendezett rendtörténeti konferencia tanulmánykötetébe.

A kolozsmonostori apátság 15. századi szőlőtized jegyzékei. Közlésre elfogadva a *Fons* című folyóiratba.